

LIRICA BASARABEANĂ, UN CAZ DE VERWANDELTE AL MATRICEI CULTURALE ROMÂNEȘTI

Igor URSESCO

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

Comunicarea este dedicată liricii basarabene postbelice în contextul mecanismului cultural românesc general. În ciuda faptului că poezii trăitori într-un timp literar mistic-destructiv au fost strâmtorați în menghina ideologică dogmatică, studiul încearcă să demonstreze că există un *corpus intertextual* bine configurat al poezilor basarabeni afirmați artistic în afara granițelor românești oficiale, confirmând faptul că „individul e osândit prin timp și spațiu de-a lucra pentru acea singură parte căreia el îi aparține. În zadar ar încerca de a lucra deodată pentru toată omenirea – el e legat prin lanțuri nedescăcute de grupa de oameni în care s-a născut” (Mihai Eminescu).

Termenul *Verwandelte Form*, introdus inițial de către Karl Marx în circuitul științific și filosofic, este desemnat aici să testeze valabilitatea *Païdeumei* românești – spațiu psihic comun unei națiuni inviolabile spiritual – în zonele sale limitrofe și transfrontaliere, confirmând împărțirea aceluiași valori spirituale în ciuda vicisitudinilor istorice și a ideologiilor adverse.

Cuvinte-cheie: *lirică basarabeană, diasporă, corpus poetic generaționist, reclusiune intertextuală, vicisitudine istorică.*

BESSARABIAN POETRY, A VERWANDELTE CASE OF THE ROMANIAN CULTURAL MATRIX

This paper is devoted to the postwar Bessarabian Poetry in the context of the general Romanian cultural mechanism. Despite the fact that living poets in a destructive-mystical-literary time were exposed to a various kind of dogmatic tribulation, the study seeks to demonstrate that there is a well-configured *Bessarabian intertextual corpus* of the artistically developed poets outside the official Romanian borders, confirming then that "the individual is condemned through time and space to work for the one part where he belongs. In vain would he try to work at once for all mankind – he's bound by unbroken chains of group of people where he was born"(Mihai Eminescu).

The term *Verwandelte Form*, originally introduced by Karl Marx in the scientific and philosophical network, is assigned here to test the validity of the Romanian *Païdeuma* – a common psychic space of a inviolable stated nation – in his marchland and cross-border territory, thus confirming the common sharing of the same spiritual values despite the vicissitudes of history and the opposing ideologies.

Keywords: *Bessarabian poetry, Generational Poetical Corpus, Diaspora, intertextual retreat, historical vicissitude.*

Termenul *Verwandelte Form*, introdus inițial de către Karl Marx în circuitul științific și filosofic, este desemnat să surprindă, în comunicarea de față, inclusiv caracteristicile și modul de funcționare specifice sistemelor complexe („organice”, în termenii lui Marx) sau materializarea existenței specifice sub formă de substanță autotelică [14, 507]. Și dacă pentru filosoful german exemplul cel mai relevant de *Verwandelte* îl constituie în mod exemplar pseudomagia de *autoreproducere a valorii capitalizate* în economia burgheză, începând cu un gânditor umanist precum Mihail Bahtin, pentru care „textul (scris și vorbit) este practic unica, irepetabilă și singura formă de afirmare proprie, ca identificare în afara „substanței gânditoare”” [9, 282-283], cultura de pe mapamond își va revela *transsubstanțierea* profană de origine liturgică, ajungând să se comporte ca un Text dialogic aflat în plină metamorfozare structurală și continuă convertire ideologică. Probabil, această intuiție îl îndreptățește și pe culturologul rus Alexandr Piatigorsky să afirme că filosofia primei jumătăți a secolului XX ar fi fost „lingvistică”; în contrast, filosofia din cea de-a doua jumătate a secolului el o numește „filologică” [15,127-130]. De exemplu, Lacan și Derrida, pentru care limba este infinită și neinterpretabilă, vin să-i înlocuiască pe Wittgenstein și Alfred Ayer, respectiv viziunea asupra caracterului finit și interpretabil al limbii. Cu alte cuvinte, filosofia filologică pornește de la *textul palpabil* ca material primar doar pentru a-i depăși cadrul său textual, „trăiește doar prin contexte”, „conținutul său e de găsit numai în el, la fel precum conținutul său este în afara sa, la frontierele sale, în neantul său ca text” [11, 76]. De unde și ideea că „sensul nu poate (și nu intenționează) să modifice fenomenele fizice, materiale sau de altă natură, el nu poate acționa ca o putere materială. Dar nici nu are nevoie de așa ceva: el este mai puternic decât orice forță, schimbă semnificația totală a evenimentelor și a realității (transformare semantică e existenței)” [11, 37].

Se pare că ideea a fost preluată în mod specific chiar de la simboțiștii ruși, care operau cu un sistem complex de substituții culturale. Textelor literare străine li se atribuia, de exemplu, importanta funcție de „codificare” a realității extratextuale (a „vieții” în general). De unde și rolul mai mult decât funcțional al citatelor/autocitatelor implicate de autor într-un joc cultural ierarhic complex. „Numai pe baza Ciclului (...) se cristalizează lent în conștiința receptivă Ansamblul general, care poate fi numit stil individual al poetului; anume din acest întreg se conturează „grăuntele” fiecărui poem luat aparte” [10, 5], susținea recunoscutul teoretician Andrei Belâi, căruia i se va alătura și practicianul Alexandr Bloc: „Multe dintre poezii, luate separat, nu au valoare în sine; dar fiecare poem este necesar pentru formarea unui capitol; din mai multe capitole se formează cartea; fiecare carte este parte a unei trilogii; abia întreaga trilogie pot să o numesc „roman în versuri”” [12, 559].

E de bănuț, așadar, că acest mecanism cultural e general valabil atât literaturilor naționale luate ca și corpus de interrelaționare continuă, cât și la nivel de curent sau ideologie estetică. Un posibil studiu comparativ dedicat raporturilor în literatura română scrisă pe ambele maluri de râu Prut ar fi foarte util în acest sens; deocamdată ne limităm să prospectăm aria basarabeană.

Dacă unul dintre scriitorii locali admitea că „dezvoltarea literaturii de aici se face într-un ritm lent” („Cineva spunea că avem o literatură inactuală cu șase decenii. Poate fi și cu secole” [7, 12]), apologetul regionalismului literar dintre Nistru și Prut era perfect îndreptățit să creadă că „basarabeni au mult de realizat” din punct de vedere estetic („Noi trebuie dintr-o dată să creăm și pentru clasici, și pentru romantici, și pentru parnasieni, sămănătoriști, poporaniști, moderniști și pentru cei cu tendințe sociale etc. Cazanul activității poetice e în fierbere, în clocoț” [5, 114]). Un caz antologic e chiar direcția eclectică asumată de Alexandru Robot care va urma esteticile diferite ale lui Mallarmé, Valéry, Ilarie Voronca, secondat de „nimfele, faunii și silvanii” lui Ion Minulescu. La fel cum tânărul Eugen Coșeriu, viitorul lingvist de talie internațională emigrat în Occident, experimentează un soi de „dadaism poporan”: „București, oraș pe vale,/ Fetele-s cu gura mare”. Sau: „Ce te ții, mândră, măreață,/ Că ești cât o băcuiată!/ Băcuiată cu gunoi,/ Ochii tăi ca la broscoi!/ Băcuiată cu țărăță,/ Ochii tăi cum îs la mătă!”. Totuși, dintre experimentatorii pomeniți aici doar soroceanul Neculae V. Coban, transfug la București, va ajunge să construiască, via Lucian Blaga, un pod invizibil în timp cu generația basarabenilor șaiceziști din spațiul sovietic: „Trăiesc pe pământ,/ sub pași mai simt țărână/ dar vin din neființă/ unde-s toate/ de-o seamă-n conținut/ și în culoare/ O parte a zborului meu – cu rădăcina în neantul difuz/ Se prefacă în vise și dor,/ o alta în șoaptă și-auz” (Trăiesc pe pământ).

Într-un cuvânt, așa cum intuia Nicolai Costenco, „pentru a fi stăpâni la noi acasă; pentru a da puțință spiritului local, basarabean, să triumfe cu toată originalitatea și specificul care îl delimitează în speță, fără a-l rupe cum cred mulți neofiți tricolori, a lă D. Iov, din sânul familiei latine, românești; pentru a da posibilitate să se formeze un curent de idei sănătoase, în ozonul cărora să se purifice sufletele viitorilor scriitori basarabeni; pentru a cimenta toată suflarea basarabeană în jurul unui ideal comun; pentru a ne trezi din somnul blajin, asiatic, ce ne copleșește; pentru a ne pune în rând cu lumea civilizată; pentru a avea odată în fața ochilor icoana progresului și nu spectrul mizeriei – Societatea scriitorilor basarabeni trebuie să ia ființă și va exista!”[5]. Ultima va ajunge la impresionantul număr de peste 120 de literați (poeti, prozatori, esești, cărturari, publiciști, critici literari) reuniți în jurul revistelor literare și de cultură generală ca „Viața Basarabiei”, „Cuget moldovenesc”, „Bugeacul”, „Generația nouă”, „Pagini basarabene”, „Poetul”, „Itinerar”. În speță, „Viața Basarabiei”, în calitate de revistă regională a centrelor culturale Chișinău, Bălți, Bolgrad și Cetatea Albă (ultimele două actualmente se află pe teritoriul Ucrainei) a fost supranumită „plămâni spirituali ai Basarabiei”. Printre agenții activi ai acesteia se regăseau Nicolae Costenco, Vasile Luțcan, Alexandru Robot, Magda Isanos, Teodor Nencev, Vladimir Cavarnali, George Meniuc, Sergiu Sârbu, Iacob Slavov, Andrei Lupan, Boris Baidan, Mihail Curicheru, Sergiu Matei Nica, Vladimir Neaga, Teodor Vicol, Elena Vasiliu-Hasnaș, Lotis Dolenga, Petre Ștefănuță, Ioan Sulacov, Mihail Borcă, Mihail Boboc, Gheorghe Bezviconi, Vasile I. Ghicu, Vasile Ghenzul, mulți dintre ei căzuți în anonimat, cunoscuți de noi în prezent.

O metastază culturală benignă în cadrul *paideumei* românești – înțeasă ca spațiu psihic comun unei națiuni inviolabile spiritual – se va produce inclusiv prin valorificarea și popularizarea operei lui Bogdan Petriceicu-Hașdeu Alexandru Hâjdău, Alecu Russo, Constantin Stamati, Constantin Stamati-Ciurea, Zamfir Arbure, Dimitrie Moruzi, Constantin Stere, Victor Crășescu, Alexei Mateevici, Alexandru Donici.

Ca o ironie a sorții, disputa estetică dintre artiștii moderniști¹ (Nicolai Costenco, Vasile Luțcan, Sergiu Matei Nica, Vladimir Cavarnali, Bogdan Istru, Teodor Nencev, Petre Ștefănuță) și tradiționaliști (în special scriitorii din „generația Unirii”: Pantelimon Halippa, Ion Buzdugan, Sergiu Victor Cujbă, Iorgu Tudor, Teodor Vicol, Gheorghe V. Madan, Ștefan Ciobanu) din anii '30 va devia, odată cu instalarea guvernului sovietic, în luptă pe viață și moarte fizică.

La celălalt pol, în România dejist-ceaușistă, „horațianismul” sau autoizolarea culturală va lua amploare. Ion Pillat se va refugia într-un soi de neoclasicism atemporal, iar Lucian Blaga își va scrie în taină ciclul apocaliptic expresionist „Vârsta de fier”, publicat abia postum. Până și suprarealiștii din categoria grea, Ștefan Roll și Sașa Pana, se vor converti cu umilire la poezia socială. Iată o mostră din creația celui din urmă, intitulată sugestiv „Pentru libertate” (1944):

„zvârl la gunoi cuvintele mătăsoase,
parfumurile și moliciunile cotidiene,
în care m-am bălăcit douăzeci de ani
și dezghioc verb zgrunțuros precum faptele,
precum gândul de cremene al pionierilor”.

Așadar, nici la București lucrurile nu se vor derula sub o manieră favorabilă în epocă, ca dovadă strofa de mai jos a lui Costenco:

*Vreți în Bucureștiul vostru din Dudinka să mă duc,
Și să fiu în poezie concurent vreunui Beniuc?
Mulțumesc pentru poftire și de grijă, dar mă tem că
Alta urmărește-n viață și în scris N.F. Costenco [4].*

Și dacă Geo Dumitrescu își permitea să se arunce, metaforic vorbind, tumbe zgomotoase acoperite cu fronde poetice („suntem o generație fără dascăli și fără părinți spirituali. Ne caracterizează revolta, ura împotriva formelor, negativismul. Detestăm, umăr la umăr, literatura și manualele de istorie națională”), scriitorii basarabeni rămași sub regimul ideologic stalinist vor porni la luptă estetică cu scalpul de *tabula rasa*, ca niște extraterestri puși în situația să populeze pământul în urma unui cataclism cultural care a fost sovietizarea spațiului dintre Prut și Nistru.

O prima etapă de constituire a literaturii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM) are loc între anii 1924-1932. Tonul a fost dat prin intermediul ziarului „Plugarul roșu”, care găzduia programatic pe paginile sale versuri, proză scurtă, creații folclorice, dar nu și puține traduceri din limbile rusă și ucraineană. În orice caz, baza teoretică și ideologică era asigurată nemijlocit prin Cenzura oficială de la Moscova, ca să nu pomenim decât Scrisoarea Comitetului Central al Partidului Comunist (Bolșevic) din Rusia „Despre proletculturi” (1 decembrie 1920) și Rezoluția Comitetului Central al Partidului Comunist (Bolșevic) din Rusia „Despre politica partidului în domeniul literaturii artistice” (18 iunie 1925). Odată intrate în zodia nefericită a cultului personalității, Congresele ulterioare ale scriitorilor basarabeni vor fi desfășurate la reverul Hotărârii Comitetului Central (Moscova) al Partidului Comunist „Despre restructurarea organizațiilor literare și artistice” (23 aprilie 1932) sau al Hotărârii Comitetului regional din Moldova al Partidului Comunist (Bolșevic) din Ucraina „Despre starea de lucruri în organizația scriitorilor din Moldova” (9 august 1932).

Deja în aprilie 1928 era întemeiată Organizația scriitorilor sovietici din Moldova intitulată sugestiv „Răsăritul”, o replică intertextuală preluată duplicitar de la Mitropolitul Moldovei Dosoftei (1709-1711): „Lucoarea vine de la Răsărit”. Scopul declarat al societății literare – ulterior apar revistele „Moldova literară” și „Scânteia leninistă”, ultima specializată pe literatura pentru copii – era să consolideze puterea literaților care împărtășeau ideile bolșevice și temele de bază: făurirea societății socialiste, formarea omului nou, lupta muncitorilor din Basarabia pentru reunirea cu Patria Sovietică, dar și comemorarea izvoarelor (Octombrie, Lenin).

Spre sfârșitul deceniului al treilea din secolul XX Editura de Stat a Moldovei girează cu grijă apariția noilor etaloane estetice. Debutează cu poezie Constantin Coșărău („Poezii”), Teodor Malai („Oțelul viu”), Mihai Andriescu („Poezii”), Petru Cruceniuc („În razele vieții”), Simion Mospan („Glas tânăr”), Fiodor Ponomari

¹ Cf. articolele-manifeste ale lui Nicolai Costenco (Lumea veche și lumea nouă. În: *Viața Basarabiei*, 1934, nr.7-8; Strigătul unei generații. În: *Viața Basarabiei*, 1934, nr.10; Generație tristă. În: *Viața Basarabiei*, 1938, nr.8-9) sau Vladimir Cavarnali (Considerații despre scriitorul tânăr. În: *Viața Basarabiei*, 1937, nr.1-2).

(„Cucoana și argatul”) și proză scurtă (povestiri și schițe semnate de Dumitru Milev „În zori de zi” și „Viespile încă bâzâie” sau Nichita Marcov cu ale sale „Panaghiica” și „Spre viață nouă”). S.Lehtțir („Codreanu”) și I. Rom-Lebedev („Haiducii”) mimează începutul prelucrărilor folclorice în dramaturgia moldovenească. Totodată, sunt susținute încercările de critică literară (culegerile „Întrebări literare” de I.Vainberg și S.Lehtțir).

Noua limbă literară moldovenească, derivată din graiul transnistrean prin grija ideologilor de la Kremlin, trebuia să difere cu orice preț de limba literară română de la București, chiar dacă nu putea evita esența câmpului estetic „genidentic”². Lingvistul și scriitorul I.D. Ceban și prozatorul Ion Cana, ambii transnistreni, vor deveni promotorii ardenti ai preluărilor directe de slavisme, calchieri semantice și sintactice din limba rusă și folclorizare primitiv. De altfel, confirmarea acestei realități va veni câțiva ani mai târziu printr-un proces-verbal al Conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici (Moscova), datat cu 1 decembrie 1948, având pe ordinea de zi și rubrica „Despre situația din Uniunea Scriitorilor din R.S.S.M.”³. Raportorii-delegați, scriitorii moscoviți Altman și Gorbatoș, aveau misiunea de a aplatiza conflictul lingvistic cultural iscat între basarabeni și transnistreni [8, 20-32]. Ultimul declară pe șleau că „organizația literară (de la Chișinău, p.n. – I.U) e cuprinsă de intrigă nemaivăzută, (...) o luptă între orientări, sunt scriitori sovietici, dar sunt și scriitori antisovietici” [8, 20-32]. Același Gorbatoș semnaleză persecuțiile tinerilor scriitori, printre care George Meniuc, „care până în 1940 a locuit în Basarabia ocupată de români, doi ani la rând este etichetat ca scriitor străin. Actualmente el are 30 de ani și deja de 8 ani trăiește în noul stat sovietic” [8, 20-32].

În viziunea scriitorului moscovit, „literatura moldovenească este cea mai nedezvoltată dintre toate literaturile noastre naționale. Ea nu numai că a rămas în urma mării literaturi ruse, ci este inferioară oricărei literaturi din republicile naționale, chiar și celor tinere, cum ar fi cea lituaniană, letonă și estoniană” [8, 20-32]. Așa cum va mărturisi ulterior, rudelor sale refugiate la București, Nicolai Costenco din surghiunul pe peninsula arctică Taimâr, stând „ca un Daniil Sihastru, citind și recitind slovă românească”: „Cât mi-a lipsit, cât mi-a lipsit!... Fiind la Chișinău, am luat câteva cărți prizărite, dar ce sânt ele pe lângă frumoasa noastră limbă românească. Actorii moldoveni pe scena literaturii norodnice sovietice sunt niște clowni și îmi pare bine că nu-s și eu printre ei (...). Moldovenii noștri ca Barschi, Cornfeld, Averbush, Ițic, Ștrul și alți feciori de-ai lui moșu Gheorghe, după ce s-au ridicat la rangul de noi *dija sântem clasicii Mold. S.S.R.*⁴, i-au recrutat în rândurile lor pe Eminescu(vici) și Alecsandri, pe Negruzzi și Creangă. Firește, ei nu recunosc în Eminescu autorul poeziei care începe cu *De la Nistru pân'la Tisa, Tot românul plânsu-mi-sa / Că nu mai poate străbate / De-atâta străinătate*, și Creangă e bun, minus *Nichifor Coțcarul*. Dar ce au ei în comun cu Alecsandri și Negruzzi, numai partidul poate să-i înțeleagă!” [4].

Or, „Pe teigheua literară, / Poezia moldoveană, / O măsoară cu paharul / Ori cu metrul, ca-n dugheană. // Am ajuns ca vreun (Liviu) Deleanu, / Jidănaș din București, / Să devină „uriașul” / Clasicii moldovenești. // (Bogdan) Istru, în „Aleea păcii”, / Că se teme de război, / Comersant cu minte rece, / Ne vorbește de „eroi”. // (Emilian) Bucov, crezi pe Maiakovski, / De-a murit, să-l mai ciupești, / Măsluind pe un Kotovschi, / Laureat să te trezești?” [4].

Dincolo de regretabilul atac antisemitic, ironia tragică a istoriei va face ca scriitorul basarabean să-și ducă el însuși viața ca un *marran*⁵, nici câini-nici ogar, fiind suspectat de către autoritățile de la Moscova că ar avea ceva de ascuns mereu [6]. Într-un mod similar se desfășoară activitatea culturală în alte spații românești extra-teritoriale. O confruntare, fie și epidermică, cu bagajul cultural primar permis să pornească la drum literaturii basarabene postbelice, devine perfect valabilă, chiar dacă uneori pare ininteligibilă.

Vom invoca aici volumul liric în limba aromână „Njicâ antolghii” (Skopje, Macedonia, 1977) realizat de scriitoarea și plasticiana Vanghea Mihanj-Steryu. Editoarea cărții le propune puținilor cititori să parcurgă „cântits di muljer poetesi Armâni”, adică „poeme scrise de poetesele aromâne”, care scriu „pi limba di dadă, pi limba Armânească”⁶. Am selectat două exemple, credem, edificatoare în acest sens:

1) (Anita Steryu-Coiciu (Skopje): „Ocljilj ali mami / sunt două fântâni / sunt două di soari / sunt două arâdz di lună. // Ocljilj ali mami / sunt două scânteali, / tsi ascipirâ stri ohtu / ca dauâ steali. // Ocljilj ali mami /

² Termen utilizat de către Kurt Lewin, membru marcant al gestalt-psiologiei.

³ Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

⁴ O mostră concludentă din „noua limbă” romanico-slavă.

⁵ E vorba despre sefarii din Spania convertiți forțat la catolicism colectiv, dar care practicau pe ascuns iudaismul și urmau două morale, atitudini etc.

⁶ Păstrează transcripția originală preluată din revista „Convorbiri literare” (Iași), Anul CXXXII, 1998, nr.12 (36), p.13.

ca doi pulj njilji / sjiljiadzâ ca tserlu / yu shadi mama sum merlu. // Ocljilj ali mami / ma dultsi di njari, / ocljilj ali mami / sunt a mea aveari" (Ocljilj ali mami);

2) Ghena Nacovska (Bituli): „S-armânâ fârâ moarti / numa a tâ pi aestâ carti, / a tu nimâ u scriai / cându ti vidzui, yo, gione! / La aruu nâ shideam / sh-aclo / poala nji umpleam... // Cum gione, nu nâ shteam, / blastem mâri pitricush / câ featâ altâ nu pots s-vrei, / bana tsâ u dai ti antvitsari / sh dorlu a mel noari s-lu shtiy! // Nu vedz – aclo / yu soarli cu loclu s-bashi, / sh-cânva va s-dai diu lilichili / dit câmpul mari, / va tsâ adus aminti / câ numa a ta va-s armânâ / fârâ moarti" (Fârâ moarti).

Cele două poeme de esență naiv-populară ilustrează cu prisosință veridicitatea teoretizărilor transnaționale făcute de către poetul și teoreticianul rus Veaceslav Ivanov: „Cunoașterea-amintire, așa cum ne învață Platon, este justificată pe baza poetului, având în vedere că el, în calitatea sa de organ al conștiinței naționale, este în același timp organul amintirii populare. Anume prin intermediul lui poporul își amintește sufletul său vechi” [13, 713].

În încheiere trebuie de spus că revirimentul liricii basarabene din anii '60 – în plin totalitarism sovietic și dezmăț al cenzurii ideologice – se va produce, și el, sub formă de „încălzire globală” a conștiinței naționale tot la energia compensatoare a *palimpsestului general românesc*⁷. Astfel se va materializa antologic ceea ce Sorin Alexandrescu, în calitatea sa de ilustru emigrant cultural român, numea „discontinuitățile în timp și spațiu, contradicțiile: o identitate în ruptură” [1].

Bibliografie:

1. ALEXANDRESCU, S. *Identitate în ruptură: mentalități românești postbelice*. București: Univers, 2000.
2. Arhiva de stat a Federației Ruse în domeniul Literaturii și Artei (RGALI), f. 631, inv.15, dos. 900, f. 102-109.
3. Convorbiri literare, Iași, Anul CXXXII, 1998, nr.12 (36).
4. COSTENCO, N. *Din bezna temniței. Scrisori din Gulag* (ediție îngrijită de Costache Costenco). Chișinău: ARC, 2004.
5. COSTENCO, N. Literatura basarabească de astăzi. În: *Viața Basarabiei*, 1937, nr.5-6.
6. LINDEMBERG, D. *Figures d'Israel: L'identite juive entre Marranisme et Sionisme (1648-1998)*. NY: Hachette Book Group USA, 1997.
7. LUȚCAN, V. Ideologii basarabene. În: *Viața Basarabiei*, 1934, nr.12.
8. PLĂMĂDEALĂ, A.M. Modelul autohton al relației „Artist-Putere” în contextul epocii staliniste. În: *Intertext*, 2010, nr.3-4.
9. БАХТИН, М.М. *Эстетика словесного творчества*. Москва: Искусство, 1979.
10. БЕЛЫЙ А. Вместо предисловия. В: Белый А. *Стихотворения*. Берлин; Пб.; М., 1923.
11. БИБЛЕР, В.С. *Михаил Михайлович Бахтин, или Поэтика и культура*. Москва: Прогресс, 1991.
12. БЛОК, А.А. *Сборник сочинений*, в 8 томах. Т.1. Москва, Ленинград, 1960.
13. ИВАНОВ В.И. Поэт и чернь. В: Иванов В.И. *Собрание сочинений*, в 6 томах. Т.1. Брюссель: Fouer oriental Chretien, 1971.
14. МАРКС, К., ЭНГЕЛЬС, Ф. *Сочинения*, в 26 томах. Т.III. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1955.
15. ПЯТИГОРСКИЙ, А. Краткие заметки о философском в его отношении к филологическому. В: *Philologica*, 1995, nr.3-4.
16. Литература Молдавии, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/136664>
17. Молдавская литература, http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/3130/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F

Prezentat la 21.04.2014

⁷ Manuscris din piele de vacă care, după curățarea prealabilă a straturilor grafice suprapuse, poate fi rescris repetat.